

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Желанової Вікторії В'ячеславівни про дисертацію
Чжан Цзін «Формування міжкультурної комунікації майбутніх
викладачів іноземної мови засобами ресурсу Інтернет», подану
до захисту в спеціалізовану вчену раду в Українському державному
університеті імені Михайла Драгоманова на здобуття наукового ступеня
доктора філософії у галузі знань 01 Освіта /Педагогіка за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки

Ступінь актуальності обраної теми. Актуальність дослідження Чжан Цзін зумовлена глобалізаційними процесами, що пов'язані з орієнтацією нашої держави на інтеграцію із світовою спільнотою. Суттєвою рисою сучасного суспільства є стрімке зближення країн і народів, зростання міжнаціональних контактів, активізація міждержавних політичних, соціально-економічних та культурних процесів на засаді відкритого діалогу та міжкультурної комунікації. При цьому саме майбутні викладачі іноземної мови, завдяки функціям своєї професійної діяльності є носіями й каналом міжкультурної комунікації, що потребує удосконалення їх підготовки в університеті у напрямі формування готовності до міжкультурної комунікації. Ураховуючи тотальну цифровізацію сучасної вищої освіти у контексті реалізації положень парадигми «Освіта 5.0», особливого значення у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів англійської мови набувають інтернет-ресурси, що дозволяють їм безпосередньо взаємодіяти з представниками різних культур, долаючи географічні бар'єри. Тобто цифрові платформи створюють унікальне освітнє середовище для взаємодії з носіями мови та культури з метою формування готовності до міжкультурної комунікації.

Отже актуальність дисертації Чжан Цзін знаходиться в контексті реалізації суспільних, науково-теоретичних й практичних потреб у обґрунтуванні, впровадженні та експериментальній верифікації педагогічних умов формування готовності майбутніх викладачів іноземної мови до міжкультурної комунікації засобами ресурсу Інтернет у процесі фахової підготовки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки і є складовою наукового напрямку Українського державного університеті імені Михайла Драгоманова «Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів». Тема дисертації затверджена Вченою радою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 5 від 27.11.2025 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Робота складається із анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку

використаних джерел (195 найменувань, з них 46 – іноземною мовою) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 276 сторінок, із них: 187 сторінок основного тексту, 54 сторінки додатків. Робота містить 22 таблиці та 18 рисунків.

У вступі обґрунтовано актуальність, доцільність та необхідність розв'язання проблеми дослідження; коректно визначено науковий інструментарій роботи; представлено формат впровадження результатів дисертації.

У першому розділі дисертації – «Міжкультурна комунікація як наукова проблема» розглянуто соціальні (проявляються через особистість, групову взаємодію, міжкультурні відносини, соціальні процеси, норми і правила поведінки у різних культурах, поділ соціальних ролей, а також багатоетнічністю нашої держави, актуальною проблемою біженців та мігрантів, особливістю полірелігійності нашої держави та категорією гендера) та педагогічні (інститути та організації, які здійснюють професійно-педагогічну підготовку майбутніх педагогів, побудова міжкультурного педагогічного спілкування, педагогічна взаємодія зі студентами з різних країн, організація навчально-виховного процесу) детермінанти. Тобто в авторському тлумаченні міжкультурна комунікація постає не лише як процес обміну інформацією між представниками різних культур, а як цілісна форма соціально й педагогічно детермінованої взаємодії, що передбачає розуміння культурних смислів, норм, цінностей, комунікативних стратегій і моделей поведінки.

У цьому розділі дисертації також висвітлено поняттєве поле дисертації. На основі аналізу семантичних складників базового поняття дослідження, якими є «культура» й «комунікація» визначено феномен «міжкультурна комунікація» й напрями його дослідження. Авторка деталізує феномен «міжкультурність» крізь визначення спільного й відмінного в поняттях «мультикультурність», «полікультурність», «міжкультурність», «кроскультурність».

Суттєвий фрагмент першого розділу поданої дисертації присвячено висвітленню компонентів міжкультурної комунікації суголосно феноменології етнології, культурології, мовознавства, історії, психології, соціології, лінгвістики, філології та ін., що переконливо доводить міждисциплінарний характер процесу формування міжкультурної комунікації майбутнього викладача іноземної мови. При цьому авторка вважає міждисциплінарність ключовою ознакою міжкультурної комунікації.

У другому розділі дисертаційної роботи – «Організаційно-педагогічні засади процесу формування міжкультурної комунікації майбутнього педагога» авторкою мусується ідея інформатизації педагогічних систем у контексті міжкультурної комунікації майбутніх викладачів іноземної мови, що об'єктивно зумовили такі світові тенденції, як-от: розвиток глобального інформаційного простору, інтеграція культур через цифрові технології, віртуалізація міжкультурної взаємодії, та розширення можливостей автентичного спілкування з носіями мови через інтернет-ресурси.

Авторка акцентується на комунікативних інтернет-ресурсах, що використовуються у професійній підготовці майбутніх викладачів іноземної мови. У дисертації представлено аналіз потенціалу автентичних текстових, аудіо- та відеоматеріалів; онлайн-платформ синхронної та асинхронної комунікації (Zoom, Microsoft Teams, Google Meet тощо); соціальних мереж та блогових платформ, у межах яких репрезентуються сучасні мовні норми, культурні коди й комунікативні стратегії; веб-квести та міжнародні телекомунікаційні проєкти; вебінари та відкриті онлайн-заходи з методики викладання іноземних мов міжкультурної комунікації.

У другому розділі також обґрунтовуються педагогічні умови процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх викладачів іноземної мови засобами ресурсу Інтернет, а саме: 1) актуалізація етнокультурної світоглядної настанови майбутніх викладачів іноземної мови до міжкультурної комунікації з використанням онлайн-ресурсів та платформ; 2) систематизація та узагальнення знань студентів щодо специфіки міжкультурної комунікації в цифровому просторі та ознайомлення з автентичними інтернет-матеріалами; 3) формування у майбутніх викладачів іноземної мови навичок МК через використання соціальних мереж, вебінарів, онлайн-спільнот та можливостей застосування на практиці; 4) діагностика оцінних суджень студентів щодо ефективності використання інтернет-ресурсів для міжкультурного спілкування.

Підсумком другого розділу дисертації стало обґрунтування організаційно-педагогічної моделі процесу формування готовності майбутніх викладачів іноземних мов до міжкультурної комунікації засобами ресурсу Інтернет.

У третьому розділі дисертаційної роботи – «Експериментальна перевірка організаційно-педагогічної моделі процесу формування міжкультурної комунікації майбутніх викладачів іноземної мови засобами ресурсу інтернет» розкрито процедуру та логіку проведення педагогічного експерименту, зокрема, розроблено критеріальний апарат дослідження, що містить особистісний, когнітивний, компетентнісний критерії з відповідними показниками за високим, середнім й низьким рівнями; розроблено діагностичний інструментарій, представлений низкою стандартизованих й авторських методик.

Подані авторкою результати кількісного та якісного аналізу на етапі констатувального й контрольного експерименту довели зростання певних компонентів готовності майбутніх викладачів іноземної мови до міжкультурної комунікації, що уможливило констатацію ефективності розробленої дисертанткою організаційно-педагогічної моделі та педагогічних умов формування міжкультурної комунікації майбутніх викладачів іноземної мови засобами ресурсу Інтернет.

Достовірність та новизна отриманих результатів. Найбільш суттєвими результатами, що характеризують наукову новизну поданої дисертаційної роботи, є такі: *вперше* науково обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено організаційно-педагогічну модель процесу формування готовності

до міжкультурної комунікації майбутніх викладачів іноземної мови засобами ресурсу Інтернет, яка характеризується системно-функційною єдністю компонентів (цільового, інструментального, змістового), поетапною реалізацією процесу розвитку взаємопов'язаних складників процесу формування готовності до міжкультурної комунікації майбутніх викладачів іноземної мови засобами ресурсу Інтернет; визначено та схарактеризовано структурні компоненти готовності майбутніх викладачів іноземної мови до міжкультурної комунікації засобами ресурсу Інтернет, а саме: особистісно-ціннісний, знанневий та праксеологічний; виокремлено критерії та показники рівнів сформованості компонентів міжкультурної комунікації у майбутніх викладачів іноземної мови з використанням Інтернет-ресурсів: особистісний (мотиваційна спрямованість на розвиток міжкультурної комунікації з використанням інтернет-ресурсів; усвідомлення специфіки міжкультурного спілкування в цифровому середовищі; сформованість базових комунікативних умінь у цифровому просторі); когнітивний (когнітивна зацікавленість у процесі міжкультурного спілкування; усвідомлення теоретичних основ міжкультурного спілкування; здатність до усвідомленого добору засобів міжкультурної комунікації); компетентісний (професійна спрямованість на майбутню педагогічну діяльність у сфері викладання іноземних мов; усвідомлення специфіки педагогічного спілкування в умовах міжкультурної взаємодії; здатність ефективно розв'язувати комунікативні завдання в педагогічному процесі з урахуванням міжкультурного контексту) та рівні (високий, середній, низький); з'ясовано сутність і структуру поняття «міжкультурна комунікація викладача іноземної мови», що розглядається як інтегративне соціально-особистісне утворення, що уможливорює позитивне і толерантне ставлення педагога до різних суб'єктів міжкультурної взаємодії при вирішенні педагогічних ситуацій; визначено й обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють формуванню міжкультурної комунікації майбутніх викладачів іноземної мови з використанням ресурсів Інтернету (інтеграція онлайн-платформ для міжкультурного діалогу; використання автентичних іншомовних матеріалів з мережі Інтернет; організація віртуальних міжкультурних обмінів зі студентами з різних країн; застосування онлайн-симуляторів міжкультурних ситуацій; діагностика міжкультурної компетентності за допомогою цифрових інструментів); набули подальшого розвитку: наукові уявлення про феномен «готовності до міжкультурної комунікації» викладачів іноземної мови в умовах цифровізації освіти; потенціал ресурсів Інтернет як інструменту подолання культурних бар'єрів та формування соціокультурної толерантності через синхронну та асинхронну взаємодію з носіями мови; критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх викладачів до міжкультурної комунікації в індивідуальному та професійно-педагогічному аспектах.

Повнота викладу в наукових публікаціях, відсутність порушення академічної доброчесності.

Основні результати дослідження відображено в 9 наукових працях. З них: 4 статті у фахових виданнях України категорії «Б», 5 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження було представлено у доповідях і повідомленнях на наукових та науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема: *всеукраїнських* – I Всеукраїнських педагогічних читаннях пам'яті Володимира Бондаря «Контексти наукових досліджень Володимира Бондаря. Адаптивне навчання студентів в умовах воєнного стану та відновлення України» (м. Київ, 3 жовтня 2024 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Педагогічна освіта: методологія, теорія, технології» (м. Умань, 17–18 жовтня 2024 р.); III Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Упровадження сучасних технологій для реалізації завдань освітніх галузей НУШ» (м. Кропивницький, 23 жовтня 2024 р.); II Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Зміцнення спільних європейських цінностей через освіту» (м. Запоріжжя – Мелітополь, 25 жовтня 2024 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю PROKIIВ (м. Київ, 3–4 грудня 2024 р.); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (м. Вінниця, 19 грудня 2024 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інновації в початковій і спеціальній освіті: досягнення та перспективи» (м. Черкаси, 14 травня 2025 р.); *міжнародних* – II Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток освіти в європейському просторі: національні виклики та транснаціональні перспективи» (м. Ніжин, 14–15 листопада 2024 р.); VIII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій» (м. Слов'янськ – Дніпро, 6–7 грудня 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Професійна підтримка в умовах постконфлікту: європейський досвід для українських фахівців» у межах проекту EU4YOUTH – Post-conflict Education and Trauma-Informed Pedagogy Programme (м. Київ, 23 травня 2025 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта в часи кризи: інновації, стійкість та український досвід» (м. Київ, 3 жовтня 2025 р.).

Результати дослідження також обговорювалися на щорічних звітно-наукових конференціях професорсько-викладацького складу Українського державного університету імені Михайла Драгоманова та на засіданні кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки педагогічного факультету (2022 – 2025 рр.).

Практичне значення і впровадження отриманих результатів дослідження полягає у вдосконаленні: навчально-методичного забезпечення щодо використання ресурсу Інтернет, зокрема платформ для мовного обміну (HelloTalk, Tandem), масових відкритих онлайн-курсів (МООС), сервісів для відеоконференцій (Zoom, Google Meet) та інструментів спільної проєктної діяльності (Padlet, Canva, Miro), що дозволяє створювати автентичне

середовище комунікації в процесі фахової підготовки; розроблено та запроваджено тематичний модуль «Міжкультурна комунікація викладачів іноземної мови в цифровому просторі»; навчальна дисципліна «Основи формування міжкультурної комунікації засобами інтернет-ресурсів»; проведення онлайн-проектів «Європейський Союз — територія успіху», «Інтерактивний діалог: від аутсайдера до інсайдера»; організацію онлайн-дискусійного клубу «Діалог мов—Діалог культур: Україна і світ». Розроблено практичні рекомендації щодо формування міжкультурної комунікації студентів-магістрів за допомогою цифрових технологій та онлайн-платформ.

Здобуті внаслідок дослідження нові знання про інтеграцію Інтернет-ресурсів у процес формування міжкультурної комунікації можуть використовуватися педагогами, науковцями, студентами, розробниками освітніх платформ та фахівцями з дистанційного навчання.

Упровадження результатів дослідження. Основні положення та рекомендації дисертаційної роботи впроваджено в освітній процес Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка №-50/25 від 19.12.2025), Мукачівського державного університету (довідка № 2560 від 22.12.2025), Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка № 337 від 30.12.2025 р.), Київського міжнародного університету (довідка № 289 від 05.12.2025 р.).

Оцінка змісту та основних положень дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлено авторські ідеї та розробки, що уможливили розв'язання завдань дослідження. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, обґрунтовані, розроблені й сформульовані дисертантом особисто. Подані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані з метою підкріплення ідей здобувача. Більш суттєві результати дослідження викладені у висновках відповідно до завдань дисертації. Загалом текст дисертації відповідає чинним вимогам щодо його оформлення.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Чжан Цзін, вважаємо за необхідне виокремити деякі дискусійні положення та висловити певні зауваження:

1. На нашу думку, у роботі мають місце певні термінологічні неточності. Авторка іноді використовує поняття «міжкультурна компетентність» й «готовність до міжкультурної комунікації» як синонімічні. Проте, як вони є відмінними по змісту, об'єму та функціям.

2. У науковому апараті дослідження авторка у доцільній послідовності використовує конструкт «організаційно-педагогічна модель та педагогічні умови формування готовності майбутніх викладачів іноземних мов до міжкультурної комунікації засобами ресурсу Інтернет», проте в тексті роботи подаються спочатку умови, а потім модель, що дещо порушує загальну логіку викладу матеріалу.

3. Слід відзначити міждисциплінарну складову роботи, проте, на нашу думку, варто було б більш детально представити міждисциплінарні зв'язки проблеми міжкультурної комунікації саме з психологією, культурологією, соціологією.

4. Вважаємо, що потребує більш детального обґрунтування та розробки методичного супроводу саме комплексний підхід до інтеграції інтернет-ресурсів у процес професійної підготовки викладачів іноземної мови, здатних ефективно здійснювати міжкультурну комунікацію та навчати їй своїх учнів.

5. На наш погляд, практичну значущість дисертації могли б посилити рекомендації щодо використання її результатів та потенціалу в міжнародних, освітніх проєктах.

Отже, висловлені зауваження засвідчують перспективи та відкритість досліджуваної проблеми і не зменшують позитивної оцінки дисертаційної роботи Чжан Цзін.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Чжан Цзін «Формування міжкультурної комунікації майбутніх викладачів іноземної мови засобами ресурсу Інтернет» є завершеною, цілісною науковою кваліфікаційною роботою, яка має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, відповідає чинним вимогам Наказу МОН України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно Наказу МОН України від 31.05.2019 р. №759) і Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно Постанови Кабінету Міністрів України №341 від 21.03.2022 р.), а її авторка Чжан Цзін заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології
та психолого-педагогічних наук
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

В. Желанова

Вікторія ЖЕЛАНОВА

